

a zbranění a zároveň i nějakou novou svéráznou keramikou, nebo nic není tak výrazným a význačným pro rozvoj domácích fasí kulturních jako nádobí.

Při prokopávání galských měst Bibracie a Alesie, která byla Caesarem r. 57 př. Kr. dobyta a zbořena, vyskytlo se veliké množství význačné keramiky, charakterizované štíhlými nádobami na kruhu robenými, červeně a bíle, neb i jinak malovanými. Keramika tato vznikla ze vzorů českých, které patrně přes Massiliu dovnitř Gallie byly importovány. Nádoby tyto jsou z jemně plavené hlíny zhotoveny a dobře, patrně v řádné peci hrnčířské vypáleny; povrch nádob potřen je červenou, někdy i hnědou nebo černou barvou, a na tomto nátěru naneseny jsou pruhy nebo kostky barvy bílé nebo někdy i hnědé; nádoby po natření byly v ohni, v čemž rovněž jeví se vlivy řecké techniky hrnčířské. Tvary takových nádob jsou počátkem císařské doby římské takofka modou pro střední Evropu, malování však málo přesahuje přes Rýn, teprve daleko odtud na východ objevuje se tato moda a technika na hradišti Stradonickém ve větším rozsahu a tak nápadně, že se zdá, jakoby sem kus města Alesie bylo přeneseno.

Keramiky takové u nás na Moravě dosud neznáme, nádoba z hrobu Slavkovského má pak tvar poněkud jiný.

Z toho všeho jakož i z poměrně veliké vzácnosti galských starožitností a pak z okolností, že krajiny naše byly tehdy hustě zalidněny obyvatelstvem s kulturou popelnicových polí, a třebaž v pohřebištích takových objevené milodary rázu galského svědčí, že rozšířená tato kultura nebyla u nás neznáma, přece zase zvláště nepřetržitý vývin domácí keramiky zřejmě dokazuje, že k nám od západu nepřišel nový lid s novou vyvinutou vlastní kulturou, aby ji v nových sídlech dále pěstoval, neboť byl by s ostatní svou vzdělaností a způsobem života přinesl na př. znalost hrnčířství, která by nežůstala na domácí výrobu bez vlivu, i kdyby veškeri splynuli s domorodým pokolením. Stopy takového vlivu kultury západní však pozorovati nelze ani na sídlištích ani v pohřebištích moravských, ovšem záhy však uplatňuje si ho kultura římsko-provinciální od jihu k nám vnikající.

Episodický zjev galských hrobů u nás na Moravě chtěli také někteří vykládati za zbytky lidu domácího, který cizí kulturu přijímal jak v modě, tak i ritu, avšak domněnky ty nemají zatím vážného podkladu pro téměř úplný nedostatek materialu anthropologického.

Podle dosavadního stavu badání archaeologického náleží hroby s kostrami a milodary galské kultury nepopřené aspoň století II. až III. před Kr. Povášimneme-li sobě ještě jednou nálezu moravských, nemůže nám býti u nich nenápadným naprostý nedostatek zbraní, které všude jinde v nálezech tak v oči bijí. Z 20 dosud u nás objevených koster bylo jich 19 podle šperků pravděpodobně ženských a jediná jen s válečnickou výzbrojí, byla-li tu u Charvat nalezena vůbec kostra.

Z okolností této soudím, že nám tu není co činiti s lidem válečným, který by k nám byl vniknul násilně, aby se mocně v zemi naší usídlil, třebaž by se tu snad jednalo jen o stopy „předních stráží“ při návalu nového lidu; mám za to, že smíme pravděpodobně ve hrobech těchto spatřovati spíše stopy klidných styků obchodních, snad rukojmě

i otrokyně, nebo několik takových hrobů nalezeno přímo u samých osad pokolení popelnicových polí (Držovice, Němčice, Čechůvky, Slatěnice a j.).

Pokud se týká příslušnosti národnostní, nutno podle dnešních našich vědomostí považovati hroby naše za hroby galské; zda-li však souhlasí s českými Boji, budeme moci rozhodnouti teprve, až podaří-li se budoucímu výzkumu zachrániti více materialu anthropologického.

Nebylo-li mi možno v článku přítomném dospěti k výsledku jasnějšímu a k pozitivnímu rozhodnutí, chtěl jsem jím aspoň upozorniti na velmi zajímavou záhadu archeologickou u nás, kterou lze rozluštití pouze úsilným a čilým badáním po celé zemi. Povzbudí-li pojednání toto ku práci podobné, dosáhlo svého účelu.

Propast hranická.

Sestavil Dr. Mauric Remesl.

Práce Dra. Kríže o literatuře Macochy uveřejněná v lonském ročníku časopisu matice moravské byla mně pobídkou pokusiti se o podobný soupis všech zpráv o propasti hranické v literatuře i mezi lidem roztroušených, abychom též o této přírodní zvláštnosti moravské měli přehledný obraz dosavadních vědomostí.

Údaje v této práci uvedené týkají se nejenom propasti samé, nýbrž zaznamenány jsou i všechny zajímavější zprávy týkající se ostatních dutin a útvarů skalních v tomto kraji. Vůbec je málo takových krajinek na Moravě, kde tolik přírodních zajímavostí sneseno na tak malém kousku země. Bečva proravši pásmo vápence devonského u Hranic rozlila své vody po dutinách jeho skal a dala tak podnět ku vzniku mnohých zajímavých přírodních zvláštností v údolí teplickém.

Pokud mi literatura přístupna byla, zaznamenal jsem svědomitě každou zprávu. Zvláště práce starší zevrubněji jsem uvedl, místa důležitější v původním znění. Učinil jsem tak proto, abych přírodopýtcům, kteří by snad jednou chtěli i propasti hranické věnovati svou pozornost, ušetřil obtížné hledání příslušné literatury. Mnohé z uvedených spisů jsou již nyní vzácností a nesnadno jich si opatřiti.

Z přechetných novodobých zeměpisů, ve kterých jen kratičká zmínka o propasti se děje, všechny uváděti nemělo by smyslu. Proto jsem jenom některé uvedl, aby bylo patrné, jak různé jsou údaje i co do hlavních věcí, na př. hloubky propasti, jakosti vody, útvaru skalního a t. d.

Botanické zprávy v „Květeně“ Formánkové uvedené čerpány, jak výslovně tam naznačeno, z Voglových článků, proto záslužný spis onen nejmenuji.

Prosím konečně každého, kdo zájem má o prozkoumání přírodních poměrů moravských a jemuž nějaká zpráva o propasti v práci této neuvedená je známa, aby sobě neobtěžoval ji s pisatelem těchto řádků sdělití. —

Nejstarší zpráva o propasti obsažena je — pokud mi známo — ve spisu Tomáše Jordána z Klauzburku /doktora/ a lékaře zemského v markhrabství moravském:

1. Kniha o vodách hojitelných neb teplicech moravských. Slavným čtyřem stavom markhrabství moravského připsaná M. D. LXXX. V kapitole: Voda hranická str. 206 a 207 čteme: „.... naproti Lázní na druhé straně Řeky /hora jest vysoká a příkrá/ na kteréžto hory vrchu jest veliká Jáma (hrozno na ni hleděti) od vrchu až dolu procházející /jako Propast/ aneb radše Peklo nějaké, do kteréžto před časy Lidé na smrt odsouzení metáni bývali. V té Propasti na dně jest Louže neb voda stojatá /do níž jakž zvíř neb jiná Hovada vpadnou/ hned se potopí a zahynou: Tolikéž dříví a jiné věci /kteréž se tam, když kdo chce hlubokost její změřiti/ s hůry pouštějí: Aniž jest kdo kdy hlubokosti její vystihnouti mohl /Tak že by někdo ne zle a scestně smyslití mohl/ že z té Propasti Voda skrze podzemní průchody pod Řekou /na druhou stranu prochází/ a tu se teprv ven přejší. Nebo když se Řeka rozvodní a z břehů svých vystupuje /také se zřejmě poznati může/ že v té Propasti vody přibývá. Pustili se někteří z našich do té Propasti /a okusivše té Vody nalezli ji smrdutou býti/ rovněž jako Vodu stojatou /snad proto/ že dlouho pohnuta nebyvši/ od toho dlouhého stání poněkud shnila. Čehož znamení byla šlemovitost zelená, kteráž svrček té vody všudy potažen a přikryt byl: a pravili, že žádné hojitelné moci neb chuti při ní nenalezli. Ačkoli obyvatelé touž chut a moc /jako druhé Vodě/ ji připisují. Rozprávěl mi jeden dobrý přítel můj /kterýž téměř již v sedmdesáti letech jest/ že za mladých let svých /chtěje hlubokosti její vystihnouti/ v ní plovat /a pod vodu se pustil/ zdali by dno najíti moh: ale že to daremné bylo /ačkoli plovati velmi dobře uměl. Snad také ta zelenost je přirozená a vlastní té vodě: ale mně se nevidí /neb jsem s hůry spatřil/ že se voda po vrchu kalila a dole byla čistá: leč by ta zelenost vitrioli na vrchu splejvajícimu přičtena byla. Čehožby se příklad na Vodách cyprských zelených/ o kterýchž Galenus píše dán býti mohl.“

O vodě hranické rozepisuje se autor podrobněji, rozebírá její složení a účinek při rozličných nemocech. Uvádím ještě z této kapitoly některá zajímavější místa:

Str. 205. „Žáby do ní (vody hranické) vržené hned zemrou: v prostřed řeky, kdež se pramenové vyprýšřují, že se žádné ryby nenalezá: a hadův že žádných na tom místě nebývá“. Dále vypravuje, že pan Kropáč*) jsa v držení tohoto místa (před devíti lety) nechal díru do toho vrchu od lázní jen dvou kroků vzdáleného udělati, chtěje počátek a původ té vody vyzkoumati. Z vylomeného otvoru vyvalil se dým, kterým omámeni lidé padali a jeden dělník se dokonce zadusil. Psi i kočky do díry vrženy byvše zahynuly. Proto upuštěno od další práce a otvor opět uzavřen. Dosud ta jedovatá pára zde kouřiti se nepřestává, jak se možno přesvědčiti na místě blízce u Lázně, kdež plž neb loch je podzemí (ne docela 3—4 kroků zhloubí).

Z průvodců spisovatelových někteří sem vešli a na velkou dušnost si nařikali. Potom i té díry ohlédati žádostivi byli, leč i zde na ně závrat těžký přišel. Když po druhé lační k díře se navrátili, tu prý se jim rovně stalo „jako těm se přihází /kteříž do sklepu vinného/ pokud víno mladé kyše a vře, vcházejí /když jim Mozk párami mno-

*) Jan Kropáč z Nevědomí (1553—1572).

hými uražen bývá. Ale tuto nic viděti/ ani jinými smysly cejtiti se nemohlo: Což jedovatosti nemalý jest důvod“.

„Vypravují také obyvatelé, že ptáci přes to místo letíce /mnohokráté dolů spadli/ a toho že ještě očíti svědkové před rukama jsou“.

Spis Jordánův vyšel také latinsky: „Thomae Jordani a Clausenburgo, publici March. Moraviae medici, De aquis medicatis Moraviae commentariolus. Cum indice copiosissimo. Francofurti MDLXXXVI.“

2. Joannes Ferd. Hertod: Tartaro-mastix Moraviae etc. Viennae MDCLXIX. Wolný jmenuje mezi spisy o propasti pojednávajícími také toto dílo. Já jsem však o propasti hranické zmínky zde nenašel. V odstavci „Aqua hranicensis“ str. 91. stojí psáno: „... „adest ibidem caverna subterranea, quae vaporem suffocantem emittit, exemplum sumpto à catellis, felibus in specum conjectis, & illic demortuis“. Patrně se týká poznámka oné menší jeskyně u lázeňského domu, o které pozdější spisovatelé píší.

Článek „Propast descriptio“ na str. 143 a následujících obsažený — netýká se propasti hranické, nýbrž Macochy.

3. M. Z. (Zeiler) Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der vornehmsten und bekandtesten Städte und Plätze in dem Königreich Boheim und einverleibten Ländern, Mähren, und Schlesien. In tag gegeben unndt Verlegt durch Matthaeum Merian in Franckfurt 1650.

Str. 111 a 112 v odstavci Weisskirch (Hranice): „... „hat es ein Gesundbad/ an dem besagten Fluss/ von welchem Thomas Jordanus de Aquis medicatis Moraviae, zu lesen; allda er p. 21 seqq. wunderliche Sachen davon und von dem gegen über gelegenen hohen Berg erzehlet (auff welche ein grosse Klufft) so von oben biss hinab zu underst in eine Pfützen gehet/ die ohn einen Grund ist/ in welche/ vor Zeiten/ die Ubelthäter seyn gestürztet worden“.

4. Germania austriaca, seu Topographia Omnium Germaniae Provinciarum, Augustissimae Domui Austriacae Haereditario Jure Subjectorum etc. Studio et Labore Cuiusdam Societatis Jesu Sacerdotis. Viennae Austriae, Sumptibus Joannis Baptistae Schönwetter, Bibliopolae universitatis, Anno 1701. Spisovatelem této knihy byl je-suita Karel Granelli.

Na přiložené mapě Moravy: „Marchionatus Moraviae Tabula“ zaznamenána „Propast“.

Na str. 67 počíná „Topographia marchionatus Moraviae“; v odstavci „Hranicium“ str. 75. zmiňuje se spisovatel o jeskyni teplické slovy „... nec procul indè (t. j. Teplic) abest caverna subterranea suffocantem vaporem exhalans, quod experientia in catellis, et felibus ad specum immissis, statimque oppressis facta comprobavit.“

5. Schwoy Franz Joseph: Topographie vom Markgrathum Mähren. Wien 1794 III. Band pag. 202. — „Dem Bade (i. e. Teplice) gegenüber, zwischen der Stadt und dem Dorfe Austy auf einem Berge, ist im Felsen ein kleiner See von einer fast unergründlichen Tiefe, welchen die Anwohner Propast nennen“.

6. Jurende: Mährischer Wanderer, oder ganz neu entworfener Nationalkalender Mährens -etc. 1809 obsahuje v pojednání: „Natur-Kunst- und Alterthums- Merkwürdigkeiten Mährens“ staf: „Das Gervatterloch, eine Macocha im Kleinem“. Pisatelem byl Jurende sám.

Pravý původ podivného jména „Gevattersloch“ je nerozluštěnou hádankou. Podivno, že obě jména: německé i české „Propast“ rozšířena jsou mezi tamější českým obyvatelstvem.

Následuje popis údolí Bečvy a lázeňského místa Teplic, dále citát ze Schwoyovy topographie o Teplicích a propasti, konečně výtah z netištěné recense Schwoyovy topographie, kterou napsal Hanke z Hankensteina. Hanke opravuje Schwoye a praví:

„Es gibt keine Einwohner an dem sogenannten Propast bei Weisskirchen; sondern die Einwohner von Weisskirchen nennen es Propast, welches in der mährisch-slavisches Sprache ein Abgrund heisst; und dieser Propast ist auch nichts anders als eine hohe Vertiefung in einem Berge, der eine unterirdische Verbindung durch kleine Höhlungen mit der vorbei fliessenden Beczwa hat, aus welcher durch diese Höhlungen in der Vertiefung des Berges Wasser eindringt, und hiedurch wohl einen Sumpf in der Peripherie von einigen Klaffern, aber keinen See macht. Mir scheint dieser Propast ein ausgebrannter Vulkan zu sein; denn 30—40 Klaffern von ihm sind warme mineralische Quellen“.

Jurende opravuje nejdříve názor Schwoyův, že propast leží mezi městem a obcí „Austy“; „denn er befindet sich zwischen der Stadt, Hleys und Czernotin, dem Badhause gegenüber am rechten Ufer der Beczva“.

Propast je asi totéž co Macocha, ovšem pokud rozměru se týče asi o polovici menší. Do propasti možno na straně jižní, která má sklon ke 40° mezi stromy a křovinami až k vodě sestoupiti. Z cesty vedoucí kol propasti lze na některých místech dolů viděti; se tří stran vystupují zde srážně mohutné tmavošedé skalní stěny.

Spisovatel pokusil se přesně změřiti hloubku — pomocí provázku — z vyčnívajícího skaliska na straně západní k hladině vodní. Naměřeno právě 36 sáhů a 1 střevíc.

Jezírko má největší šířku asi 10 sáhů, hloubku páčí dle sklonu východní stěny na 10—15 sáhů dle toho, je-li stav vody vysoký neb nízký. Voda je čistá, vodním rostlinstvem zeleně potažena.

Nemyslí, že by jezírko bylo ve spojení s Bečvou, jejíž řečiště o 20—30 sáhů hlouběji leží než hladina vody v propasti; domnívá se, že původ vody té hledati třeba ve vodě dešťové do propasti stékající a mimo to snad v několika postranních pramenech. Ovšem je možno, že blízké prohlubně a rokly s propastí v podzemním spojení jsou a tudíž i voda četnými puklinami skalními k Bečvě odtékati může. Propast vznikla tímže způsobem jako Macocha. Názor Hanke-ův, že by byla vyhaslou sopkou, pokládá Jurende za směšný a vyvrací hlavně následujícími vývody:

a) hornina je vápenec, kyzý u Teplic se vyskytující jsou příčinou sirkové lázně;

b) teplé prameny na levém břehu Bečvy jsou 200 a více sáhů od propasti vzdáleny;

c) z teplých léčivých pramenů nelze hned na blízkou sopku souditi. Propast leží v krajině, kde proud Bečvy mocnou hrází prolomil.

d) že propast stejně jako Macocha vznikla, toho dokladem jsou četné propadliny na blízkou; nedaleko propasti k západu je menší propast až na dno stromovím a křovinami porostlá. Na vrcholu kopce nedaleko propasti jsou stopy zřícenin starého zámku.

7. H. A. Galaš. „Vorschlag zur aesthetischen Verzierung des Teplitzer Thals bei Mährisch Weisskirch im Prerauer Kreise“ (Hesperus, ein Nationalblatt für gebildete Leser, herausgegeben von Chr. C. André. 7. Heft, p. 51 — 1813.)

Str. 403. Zmiňuje se o Hanke-ově názoru, že propast je vyhaslou sopkou a souhlasí s míněním Jurendovým, že je propast „nichts mehr u. nicht weniger als nur ein blosser Erdfall.“ Die pověsti obýval malou jeskyni blíže horního kraje poustevník sv. Günther — je to však jen pouhou domněnkou. Jistější je zpráva o jakémsi mnichu řádu kapucínského jménem „Gallus“ (Havel), který počátkem 18. století jeskyni za bydliště si zvolil. „Da er aber nicht einen so starken anachoretischen Geist hatte wie Günther und Prokop; so ist es kein Wunder, dass er die Steineulen und Uhus für böse Geister hielt, die ihn mit ihrem Heulen und funkelnden Augen aus dieser Höhle schon nach ein Paar Wochen vertrieben.“

8. Ignaz von Mehoffer's — Erdkunde der Markgrafschaft Mähren etc. nach gegenwärtigem Zustande berichtet und vermehrt herausgegeben von J. J. H. Czikkann. Brünn 1814.

Str. 30. „Dem Badhause gegenüber ist ein merkwürdiger Erdfall, das Gevattersloch genannt, jedoch nicht von der Grösse wie die Mazzocha, welche weiter unten im Brünnner Kreise vorkommt.“

9. Moravia. Zeitschrift zur Unterhaltung und Vaterlandskunde 1825. Na několika místech činí se zmínka o propasti.

Str. 4. Merkwürdig und berühmt sind in Mähren: . . . „Die einzigen Erdfälle Mazzocha und Gevattersloch.“

V sešitu 7. počíná článek „Schwoy, und die wichtige Topographie von Mähren. Autor zmiňuje se o Hankensteinově kritice topografie Schwoyovy; na str. 36 vyvrací Hankensteinovy nesprávné názory o propasti (Jurende.)

Seš. 11 obsahuje Jurendovo pojednání: „Mährens Heilbäder und Mineralquellen“ a na str. 42. „Töplitz bei Weisskirchen, Pr. Kr. im romantischen Betschwa-Thale, gegenüber der merkwürdige Erdfall „Gevattersloch“ genannt.

Str. 168 Nachschrift: Das Bad Töplitz bei Weisskirchen. „Ich besuchte nebenbei das merkwürdige Gevatterloch, dessen Quellen den nemlichen Gehalt an mineralischen Stoffen haben, wie die der Badeanstalt. Ich werde die Beschreibung an die Moravia einschicken, sobald ich mit der chemischen Prüfung des Wassers fertig sein werde R.

V dalších ročnících Moravie jsem ničeho nenašel.

10. Dr. August Zink. Beschreibung der Heilquellen des Gesenkes und ihres zweckmässigen Gebrauches. Brünn 1816. Spisovatel — lékař ve Fulneku — popisuje prameny teplické a praví:

Str. 20. „Diese Quellen scheinen keineswegs von den Bergen am linken Ufer der Betschwa herzukommen, sondern mit den Quellen in der grade über befindlichen äusserst merkwürdigen Felsenkluft, Propast, oder auch Gevatterloch genannt, in Gemeinschaft zu stehen; die besten Quellen brechen wahrscheinlich in Flussbette ungenannt und unbenutzt durch.“ Dále zmiňuje se o Jurendově popisu propasti a jeho posouzení v Moravii 1815. Popisuje svoji první návštěvu propasti při východu slunce. Hloubku udává na 36 sáhů; 260 stupňů vede

dolů. Ve skulinách a dírách hnízdí četní opeřenci — mezi nimi prý také skalní orel. —

Na str. 23 popis rybníku na dně propasti: „Ein dem Sieden des Wassers ähnliches Rauschen fesselte meine Aufmerksamkeit; unzählige Blasen stossen an der entgegengesetzten Seite desselben, zu der man ohne Kahn nicht gelangen kann, auf, und ein schnell vergänglicher Dampf ist über der Fläche des Wassers an diesen Stellen sichtbar, der einen hohen Wärmegrad und die Entweichung des kohlensauren Gases verräth. Die Temperatur des Wassers war an der mit Moos überzogenen Stelle des Teiches, zu der ich für diessmahl gelangen konnte, ganz ausgekühlt, hat aber einen säuerlichen Geschmack, und zeigte die Spur der nämlichen mineralischen Bestandtheile, die die Quellen am linken Ufer der Betschwa zum Heilmittel macht.“

Vypravuje se, že hloubka je nevystižná, což však správně není, jak přesné vyšetření ukáže. Šířka a velikost zůstává stejnou. Schody a cestu do propasti jakož i okolí dal upravit krajský hejtman přerovského kraje guberniální rada Karel hrabě z Chotků.

11. Dr. Karl Nesrsta: Das Bad Teplitz und dessen Mineralquellen bei Weisskirchen in Mähren. Mit zwei Kupfern, Olmütz, gedruckt bei Alois Skarnitzl 1820. Obsírný popis lázní tepleckých, chemická analýza vody.

Na str. 12. „Noch in unseren Tagen war am Badehause eine kleine halbverschüttete Höhle, deren schon Jordan und Hertod in ihren Schriften gedenken, welche die ganze Eigenschaft der in Italien berühmten Grotta del Cane hatte, worin kleine Thiere, als Vögel, Katzen u. s. w. umkamen. Diese Höhle ist bei der Erweiterung des Badhauses ganz abgegraben worden.“

Propasti věnována zvláštní stať: „Die Umgebungen der Heilquelle Propast oder das Gevatterloch.“ Přiložen obrázek propasti, na němž viděti rybníček, za ním srázné stěny, pak schody dolů vedoucí. Pod obrázkem je nápis: Nach der Natur gezeichnet von J. H. A. Galasch 1819. Gestochen von J. Hesse in Brünn. Propast oder das Gevatterloch. Spisek obsahuje důležité zprávy, proto podám obsírnější výtah.

Propast je správné jméno, název Gevatterloch je velmi nešikovně volen. Na severní a západní straně tvoří skaliska téměř kolmo vystupující skalní stěny, na straně jižní je sklon mírnější i bylo zde před 5 lety (r. 1815.) pořízeno 257 stupňů ku sestupování do propasti. Na této straně rostou křoviny (maliník, ostružiny, bez), tři štihlé lipy dosahují téměř horního kraje. Na východě a jihu jsou velké dutiny, z nichž jedna blízko vchodu na kraji svahu se nalézá a jeskyní poustevnickou (Einsiedlerhöhle) sluje. Na dně viděti stojatou vodu — jakýsi druh jezera — která do předu v skalní rozsedlinu zasahuje a ji uzavírá. Na hladině vodní je v létě hojně okřehku, který na podzim zmizí. Voda mívá pak zelenavou barvu a je zcela čistá. Chuti je nakyslé, jako vody této krajiny; v hloubce asi kyselejší než na povrchu, kdež neustále se vypařuje a kyselinu uhličitou ztrácí. Hloubku vody nelze změřiti, protože měření překážejí kameny („weil man beim Einsenken auf Steine stösst“). Voda vlévá se do šikmé rozsedliny skalní, kdež asi je největší její hloubka. Ani při nejnižším stavu vody nebylo možno sem vniknouti.

Všeobecně rozšířeno je mínění, že tato voda s Bečvou na úpatí kopce k západu tekoucí v přímém je spojení, protože voda v propasti zároveň se stavem vody v Bečvě stoupá a klesá. K vysvětlení tohoto úkazu není třeba předpokládati přímé spojení, jelikož v době tání sněhu, silných lijáků atd. i všechny jiné prameny a studny vodou přeplněny bývají. Také nelze na blízku kopce vypátrati žádné stopy nějakého podzemního spojení, leč by toto ve vzdálenosti 100 sáhů severně v řece samé bylo, na místě, kde řeka kol skály pomalu teče a zde velmi hluboká jest.

Výška kopce od hladiny řeky (za nízkého stavu vody) až k ústí propasti obnáší 214 stop. Horní otvor propasti je oválního tvaru a měří 357 stop délky a 120 stop největší šířky. — Vzdálenost hladiny jezírka od nejvyššího bodu horního okraje je 231 stop. Sklon vrstev vápencových pod úhlem 45° směrem k jihovýchodu. Dole v propasti spočívá vápenec na hornině druhu žuly, která však slídy neobsahuje a je velmi tvrdá. Důkaz to útvaru prahorního. Před léty hnízdili zde dravci: supi, skalní orel a ještě nedávno byl hostem i výr. Vyplašení četnými navštěvovateli, přenechali skuliny a dutiny skalní k obývání vranám a skalní kuně.

Tomáš Jordán zmiňuje se o zločincích ku smrti odsouzených, kteří do propasti metáni bývali.

Skalní stěnou 72 stop silnou a duby porostlou oddělená nalézá se jihozápadně od velké propasti „malá propast — das kleine Gevatterloch“. Jest až na dno hustými křovinami porostlá, sotva polovici tak hluboká a velká jako její sousedka. Úzká stezka kol lysého skaliska se strany jižní vede až na dno. K jihu zvedají se jednotlivá skaliska — mezi nimiž zvláště vyniká „čertova kazatelna — Teufelskanzel“. Naproti na druhém břehu Bečvy vyčnívají podobné skály. Na tomto místě prolomila kdysi Bečva horstvo vápencové. „Vor diesem Durchbruche musste in dem Thale bis Wallachisch-Meseritsch, Rosnau und über Wsetin hinaus auf einer Strecke von beinahe zwölf Stunden ein See gewesen sein, dessen Wasser hier, als dem niedrigsten Punkt überlief, die lockere Bergart aushöhlte, das Gebirg durchbrach und grössere und kleinere Höhlen bildete und diese Bergstürze oder Klüften erzeugte.“ Severně od propasti na nejvyšším bodě této krajiny stával kdysi hrad Svrčov, z něhož jenom příkopy se zachovaly.

Pro botanika zajímavé jsou nálezy květin a hub: *Digitalis lutea*, *Lilium martagon*, *Rosa alpina*, *Asarum europaeum*; *Tuber album*, *Bolletus edulis*, *Agaricus laetifolius delicosus*, *Agaricus laetifolius ruber*, *Merulius chantarellus*, *Clavaria Botrytis* a j.

12. Jurende's Vaterländischer Pilger im Kaiserstaate Österreichs VII. Jahrgang. 1820.

Str. 153. Ausgezeichnet, merkwürdig, oder berühmt ist in Mähren: „Die grossen Erdfälle Mazzocha und Gevatterloch“.

Tamtéž r. 1827. „Das Gevattersloch, ein Erdfall in Mähren hat eine Tiefe von 36 Klaftern“.

13. J. E. Christ: Das Gevatterloch (Bruchstück eines Reisetagebuches.) (Brünner Wochenblatt zur Beförderung der Vaterlandskunde, zur Belehrung und Unterhaltung). I. Jahrg. 1824 Nr. 93 str. 369 a Nr. 94 str. 374.

Popis Hranic a okolí. Cesta ku propasti. Hloubka 36 sáhů. 260 schodů vede k malému jezírku, které prý nemá dna. Průvodce vypravuje autorovi pověst:

V polovici minulého století žili v Hranicích dva měšťané kovář Hirsch a tkadlec Müller, kteří měli za manželky sestry. Oběma se narodily děti: Müllerovi dceruška Růžena, Hirschovi syn Jan. Protože byli na vzájem dítkám kmotry, říkalo se jim kmoťfíci. Když Müllerovi zemřela manželka, uchýlil se do Uher, aby na milovanou ženu v cizině spíše zapomněl. Za jeho nepřítomnosti seznámí se Hirsch s mladou vdovou a chce ji pojmouti za choť. Krátce před svatbou vrátí se Müller, zbohatnuv v cizině, do vlasti a zahoří láskou k nevěstě Hirschově. Však ona miluje Hirsche a zamítne Müllera. Z toho vznikne na místě bývalého přátelství nenávisť proti Hirschovi, kterou Müller snaží se vštípit i dceři Růženě Jana milující. Po 19 let trvá nepřátelství. Tou dobou ve výroční den své svatby jde Hirsch do hostince, který stál na místě nynější lázeňské budovy, aby památku slavného dne oslavil. Na cestě ve tmě zbloudí a padne do propasti, však na štěstí zachytí se na keři plané růže. Volání o pomoc zaslechne Müller vracející se v podnapilém stavu z téhož hostince. Vida svého nepřítele zápasícího mezi životem a smrtí, chvíli váhá, zda jej má zničit či vysvobodit. Hlas srdce zvítězí. Müller spěchá zpět do hostince a brzy je zde s několika soudruhy, jimž se podaří nešťastníka ze zoufalé situace vyprostiti. Oba se smíří a smíření zpečetěno sňatkem jich dětí.

Str. 375 „Von dieser Zeit an führte diese Schlucht, die sonst Propast (Abgrund) geheissen hatte, den Namen Gevatterloch“.

14. Gregor Wolny: Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert. I. Band: Prerauer Kreis. Brünn 1825.

V článku profesora Alb. Heinricha „Allgemeine Uebersicht der physikalischen und politischen Verhältnisse des Prerauer Kreise“ strana 23. a následující: Jurský vápenec v okolí Hranic, zvláště na tzv. propasti (Gevatterloch) s četnými rozsedlinami tvoří několik úzkých chodeb, které do lůna skalního se rozprostírají.

T. zv. propast je skutečnou propastí. Stopy pozvolného vymytí a ohlodání vodou jsou nepopíratelné. „Die Sohle ist jetzt noch mit Wasser gedeckt, welches durch die Klüfte, Spalten und höhlenartigen Gänge, von denen einige mit dem ziemlich nahen Flussbette gleiches Niveau haben, eindringt. Man sieht hier deutlich, wie seit der ersten Bildung dieses Jurakalk-Gebirges dessen Ketten zerrissen und die Schichten gebrochen worden sind.“

Str. 37. Die Beczwa „bricht die Kalkgebirge am Propast (Gevatterloche) bei Weisskirchen durch.“

Str. 38. Při zmínce o vodě teplické praví: „Es scheint mit dem schwachen Sauerling im Gevatterloche, am rechten Ufer der Beczwa in Verbindung zu stehen.“

Str. 56. Přírodní zvláštnosti:

a) Propast u Hranic.

Je asi 40 sáhů hluboká, vznikla působením vody. „... die gähnende Felsenkluff, die an den Orcus erinnert ...“

Po 260 dřevěných stupních, které dal Karel hrabě z Chotků pořídit, bylo kdys možno dosti pohodlně vstoupiti na dno propasti ku hladině vodní, která má stejné niveau s Bečvou mimo tekoucí.

Toho spojení četnými skulinami a dutinami, které možno na všech stranách viděti, nelze popírati. Poznámky v Moravii str. 36, že voda v propasti není v souvislosti s Bečvou, jsou nesprávné.

Voda v rybníčku je s minerální vodou smísená. Kyselavá její chuť, je tím patrnější, čím nižší stav v Bečvě. Nesčetné bubliny kyseliny uhlíčné unikají na severní straně rybníčku, kamž přístup bez ložky je nemožný.

Pohlízíme-li od hladiny vodní na horu, tu zastíňuje silně vyčnívající skalní stěna modrou nebes báň a nad hlavou visící skaliska hrozí sesutím. Hloubka rybníku, temnějšího a děsivějšího než jezero Averské básníky starověku opěvané, nebyla dosud změřena.

V exempláři této knihy v olomoucké c. k. studijní bibliothéce chovaném připsána je tužkou tato věta:

„Im Jahre 1866 entdeckte man eine merkwürdige Höhle unweit der Teufelskanzel bei Weisskirchen.“

Ve stati „Fideikommiss-Herrschaft Weisskirch (mähr. Hranice) sammt dem Gute Drahotusch.“

Na str. 14. popis lázní teplických.

Na pravém břehu Bečvy „propast“.

Na úpatí kopce prýští se léčivé prameny; kyselina uhlíčitá uniká na mnohých místech ze skulin skalních a v řece samé z několika set pramenů. Ještě před několika lety byla blízko lázeňského domu malá zpola zasypaná jeskyně, podobná italské Grotta del Cane, ve které menší zvířata hynula.

V poznámce uvedeny některé spisy o propasti pojednávající. —

Konečně popsáno okolí propasti: čertova kazatelna, Svrčov atd.

15. W. C. W. Blumenbach: Neues Gemälde der österr. Monarchie oder Beschreibung der Lage, des Klimas etc. 1837.

Str. 7. Gevatterloch (Propast): Hloubka 36 vid. sáhů, na dně rybník s vodou chuti náklislé. Spisovatel cituje pak ze Zinkovy práce jak kyselina uhlíčitá z vody uniká.

Str. 64. Zmiňuje se o lázních teplických a praví, že naproti nim leží propast.

16. Moravia. Ein Blatt zur Unterhaltung, zur Kunde des Vaterlandes, des gesellschaftlichen und industriellen Fortschrittes. 1839.

II. svazek Nr. 147 str. 585 obsahuje článek „Das Gevatterloch bei Weisskirchen“. Jako autor podepsán J. R—ar; patrně J. Rippar později plným jménem uvedený.

Popis cesty k propasti. Hloubku udává na 40 sáhů a připomíná, že se obyčejně čítá 36 sáhů. O rybníčku praví „... die Stufen, welche zu dem dunklen See im Grunde führen, der an Dunkelheit und Schauerlichkeit jenen von Virgil so herrlich besungenen Avernensee übertrifft“. Vápenec jmenuje „Jurakalk“. Po 170 schodech možno k vodě sestoupiti. Hladina jezírka je ve stejné výši s Bečvou a také prý s ní je ve spojení. Tuto domněnku vzbudily četné dutiny a rozsedliny na straně západní. Zaznamenává pověst, že voda dna nemá, což však nikdo tvrditi nemůže, protože dosud přírodopysci moravští nepodjali

se práce hloubku přesně změřiti. Největší šířka jezírka — dle Jurende — obnáší asi 10, délka 16 a hloubka, dle výšky vody, 10—15 sáhů. Jihovýchodní svah pokryt křovinami a žlutým náprstníkem (*Digitalis lutea*). Dvě lípy, jedna na břehu vody, druhá poněkud opodál.

Článek obsahuje dále velmi důležitou poznámku, kterou obsírněji uvádím:

Spisovatel obdržel od J. H. A. Gallaše rukopis „*Physikalische Notizen aus dem Gebiete von Weisskirchen*“, který r. 1835. písmem velmi nečitelným napsán. Obsahuje přírodovědecké a jiné zprávy z okolí Hranického — o propasti pak tuto zajímavou podrobnost:

„Vom Gevatterloche heisst es unter Andern, dass als Seine Kaiserliche Hoheit Erzherzog Rudolph, der Kardinal Fürst-Erbischof von Olmütz, diese Merkwürdigkeit besuchte, man mittelst einer niedlichen, auf den See gesetzten Gondel daselbst eine unterirdische Höhle entdeckt habe, in welche man durch die am See befindliche schwarze Felsenhöhle gelangen könne. Damen hätten sich ungeachtet der Tiefe und Schauerlichkeit des Ortes nicht gescheut, den See zu befahren und die neu entdeckte Höhle zu besichtigen, die etwa 8 Klft. lang und eben so hoch sein und einiges Licht aus dem Gevatterloche erhalten solle“.

17. Dor. Joseph C. Schlosser: Anleitung, die im mährischen Gouvernement wildwachsenden und am häufigsten cultivierten Pflanzen nach der analytischen Methode durch eigene Untersuchungen zu bestimmen. Brünn 1843. Rostliny v propasti neb u ní rostoucí:

Str. 148. *Potentilla canescens* Bess. — auf den Felsen des Gevatterloches bei Weisskirchen.

Str. 185. *Viburnum lantana* L. — beim Gevatterloch bei Weisskirchen.

Str. 329. *Chara fragilis* Dsc. — im Gevatterloche. *Chara flexilis* L. mit obigem in Gevatterloche bei Weisskirchen.

Str. 351. *Gagea minima* L. — am Wege zum Gevatterloche bei Weisskirchen. (Pokračování.)

Příspěvky k poznání moravské myriopodofauny (stonožky).

Sděluje Josef Vališ.

Studiu členovců, hlavně zástupců nižších tříd, byla u nás na Moravě věnována velice malá pozornost, ba můžeme říci, že studium toto bylo úplně zanedbáno až na nějaké výjimky. Příčinu toho sluší hledati v nedostatku vědeckých pracovníků. Jisto jest však, že Morava je vděčným polem k detailnímu studiu vědeckému, že nezástává nikterak pozadu za ostatními zeměmi bohatstvím forem, ba že dokonce je asi předstihne. Lze tak souditi hlavně ze zeměpisné polohy, ježto sem zasahují s jedné strany Karpaty, s druhé Českomoravská vysočina a Sudety. Nejlepším dokladem tohoto tvrzení jsou nejnovější práce p. Absolona o šupinuškách moravských, vykazující velký počet nových forem nejen z jeskyň, nýbrž i s povrchu.

Měl jsem před delší dobou příležitost seznámiti se osobně se zmíněným autorem, čímž mně byla poskytnuta příležitost nahlédnouti do tajů neobyčejně zajímavého života jeskynní zvířeny. Oddal jsem se studiu moravských stonožek jakožto skupiny velmi málo známé. Nehledě k tomu, že o nich českým jazykem dosud nic napsáno nebylo, jsou zprávy o nich celkem velice řídké, jak seznam II. ku konci tohoto článku ukazuje, a tyto ještě jsou kusé. Jsou to, abych tak řekl, jen malé zmínky v několika menších i větších spisech o některých druzích vyskytujících se též na Moravě.

Latzel hodlaje psáti stěžejní svoje dílo o stonožkách našeho mocnářství, navštívil ovšem též Moravu asi v letech osmdesátých, při které příležitosti prozkoumal hlavně v měsících červenci, srpnu a září tyto končiny: Adamov, Blansko až k Macoše, Bludov, Šumperk, údolí horní Děsné a Prádné; výsledky své publikoval pak ve svém díle (viz II. 2., 4.). Příspěvek tento podaný slovním odborníkem na základě moderních vymožeností je stále cenným, přece však vzhledem k nepatrnému prozkoumanému území ani z daleka nemůže podávati obraz myriopodofauny moravské.

Nový důležitý krok byl učiněn péčí známého našeho malacologa p. Uličného, který, nasbíráv při svých studiích malacozoických značný materiál stonožek, dal jej určití Latzlovi, a pak sám uveřejnil. Sbírání jeho bylo soustředěno na okolí brněnské, údolí Punkvy a Svitavy, Plumlov, Přerov (viz II. 3.).

Z jeskyň ještě uvedl Wankel (viz II. 1.) roku 1861. dva druhy, z nichž jeden popsán byl dle exemplářů Wankelových profesorem Heilerem jako *Brachydesmus subterraneus* a druhý Wankelem jako *Trachysphaera Hyrtlíi*. V nejnovější době se ukázalo, že prvnější jest synonymem tvaru *Brachydesmus superus* (viz II. 6.) a druhý *Trachysphaera Hyrtlíi* jest synonymem tvaru *Gervaisia costata* (viz II. 5.).

Tot stručný náčrtek dějin zkoumání myriopodologického na Moravě, z něhož jest velice dobře jasno, jak nepatrné byly po dnešní dobu naše vědomosti o těchto živočiších.

Jak již výše bylo řečeno, odhodlal jsem se k studiu této skupiny, hodlaje, pokud síly moje stačí, prohloubiti obraz myriopodofauny moravské. Práce tato bude vyžadovati doby několikaleté, neboť bude nutno, nepřehlížeje k materialu, který mi bude snad jinými autory odevzdán k spracování, procestovati všecky moravské krajiny v různých dobách ročních. Bude toho potřeby, ježto jest známo, že některé druhy nižších živočichů, hlavně však stonožek vyskytují se jen v jistých dobách ročních, ba dokonce jen v jistých letech.

Aby spracování materialu, který jsem již získal a který teprve získán bude, bylo ulehčeno, odhodlal jsem se uveřejňovati již dříve některé výsledky svých pozorování. O výhodnosti toho nepotřebuji se snad ani šířiti. I uveřejňuji v dnešní stati systematický přehled stonožek z okolí boskovského, sleduje při tom ten účel, abych ukázal, jak jest moravská myriopodofauna bohatá.

V systému opírám se hlavně o knihu Latzelovu, ovšem s náležitým zřetelem k veškeré pozdější literatuře, hlavně k nejnovějším pracem Verhoeffovým, Attemsovým a Brölemannovým.

Olomouc.

Roku 1852 bylo nalezeno poblíž veliké množství mincí, z nichž prozkoumal p. E. Mikš v Praze 11 typů; byly tu brakteaty nejmenší čís. 50 a 69 a řada nových brakteatů střížku velmi tlustého, s ostrým rázem nových, neobvyklých obrazců, s okraji perličkami nebo paprskovitým čárkováním opatřenými; měřily 18–20 m/m a váží 46–80 cgr. Pak objevily se tu nové mince, hranaté, ražené oboustranně na způsob vídeňských pfenniků Přemysla Otakara II. avšak s rytinami, jaké známe z domácích brakteatů. (Fiala, Č. d. s 215.)

75. L.: Dvě korunovaná poprsí proti sobě, mezi nimi věž se širokým cimbuřím.
F. 2441, tab. XXXII. č. 42.
76. L.: Nade třemi věžmi dvě hlavičky proti sobě.
F. 2442, tab. XXXII. č. 46.
77. L.: Po stranách palmetového ornamentu dva lvi hořejšími polovicemi zpřima hledící.
F. 2451, tab. XXXII. č. 43.
78. L.: Král koňmo na p. se sokolem na pravé ruce.
F. 2443, tab. XXXII. č. 44.
79. L.: Korunovaný jezdec na p. se žezlem o rameno opřeným.
F. 2444.
80. L.: Poprsí s mečem v pravé a křížem v levé ruce na p.
F. 2448, tab. XXXII. č. 45.
81. L.: Poprsí jako předešlé, jenom na p.
F. 2449.
82. L.: Laň se strany pravé obrací hlavu do zadu; před prsoma kroužek, nad hřbetem kulička.
F. 2446.
83. Pfennig. L.: Korunovaný jezdec na pravo s mečem o rameno opřeným. R.: Jelen na pravo obrací hlavu nazpět.
F. 2445.

Stará Říše.

Roku 1888 učiněn nález mincí (kolem 600 kusů) a při nich asi 20 koláčků slitého stříbra. Velmi zajímavý obsah nálezu tohoto tvoří čtyři skupiny charakteristických ražeb:

- I. 6–8 brakteatů české provenience tolarové velikosti, úplně pomačkané.
- II. Několika kusy zastoupeny byly brakteaty nejmenší moravské č. 49, 53, 64, 71 a tyto dva typy nové:
84. L.: Korunovaná postavička s jetelovými listy v roztažených rukách, pod ní tři věže.
F. 2452, tab. XXXII. č. 21.
85. L.: Kor. postavička po kolena s dlouhým ř v rukou.
F. 2453, tab. XXXII. č. 22.
- III. skupinu tvořily denárky oboustranně známé už z nálezu Starobrněnského č. 72 a 74 a tři kolký nové:
86. L.: V hladkém kruhu kor. poprsí po kolena s dlouhými liliemi. Rub.: V perl. kruhu lev na levo a vedle v pravo půl orlice. Místo opisu hvězdičky. Okraje perlové.
F. 2430, tab. XXXII. č. 35. — Smolík č. 10.

87. F.: V kroužku jezdec s kopím či praporcem na p., v záhlaví *
Rub.: Noh na l. s roztaženým pravým křídlem, za ním lilie.
F. 2431, tab. XXXII. č. 36. — Smolík č. 11.
88. L.: V perl. kroužku vzletující orlice nade dvěma věžmi. Místo opisu kuličky. R.: Stejnoramenný kříž, v jehož úhlu vždy po okřídleném poprsí. Okraje perlové.
F. 2433, tab. XXXII. č. 38.

(Dokončení).

Propašť hranická.

Sestavil Dr. Mauric Remeš.

(Pokračování.)

18. M. Mikšíček: Sbírka pověstí moravských a slezských, svazek III. V Brně 1844.

Str. 75. Propašť.

Spisovatel vypravuje pověst o vzniku propašti. Stůž zde krátký obsah:

Za bouřlivého večera přišel v dávných dobách do Černotína cizinec. Byl zde noclehem. Ráno najal množství nádenníků a šel s nimi na nejvyšší vrch na pravém břehu Bečvy, kdež si dal vystavět dvůr. Z dělníků nikdo se odtud více nevrátil. Cizinec vedl život samotářský, bavě se většinou lovem, do obce jen zřídka docházel. V okolí říkalo se mu „černý lovec“. Hardek — jak jej spisovatel jmenuje — miloval Walburgu, kterou mu Lutbor odloudil, pročez Hardek svého soka zavraždil a do světa prchl. Jednoho večera za prudké bouře vešla k němu krásná dívka o přístřeší a nocleh prosíc. Byla to dcera po rytíři z hradu pod krkonošskými horami, která, když lupiči otce zabili a hrad rozkotali, uprchla do světa a po mnohých utrpeních do dvora Hardekova se dostala. Dívce podařilo se černého lovce upoutati a mezi oběma vyvine se poměr, který nezůstane bez následků. Stavši se matkou, doléhá na Hardeka, by se s ní oženil; mimo to nastává změna v její chování i povaze, tak že se Hardekovi zprotiví. Dívka zná tajemství vraždy na Lutborovi spáchané a myslí na to, že by jej mohla prozraditi, děsí Hardeka. V době, kdy dívka přišla do dvora, seznámil se v lese s neznámým tajemným mužem, jehož jméno Rulf. Vrtochy a výčitky ženské pudí Hardeka ven do lesů do společnosti Rulfovy, který v něm konečně roznítí myšlenku dívku zavraždit — což se také stane. Od té doby pronásledován je zlým svědomím i Rulfem, který hroze prozrazením vražd spáchaných, Hardeka přinutí darovati mu svá stáda, později dvůr a konečně jíti k němu za pacholka. Rulfem týrán, zavraždí i toho, leč tu vidí, že Rulf umíraje mění tvář a před ním jakoby Lutbor v krvi se brodil. Hardekovi klesla kolena. I vytyčí se ona ubledlá, hrozná obluda, a nařká takto: „Proč trojí vraždu pácháš na mně, na Lutboru první, druhou na milence samodruhého, na Rulfovi nyní?“ I sezná Hardek, že mu bylo činiti s ďáblem a v zoufalství největším volá: „O kým by tě raději i se mnou zem pohltila!“ Tu země se otevřela a oni propadli se i s celým dvorem.

Spisovatel končí doslovem (str. 92): „Až dosavade viděti tu propast hlubokou, kde se onen zoufanlivý vražedník do propasti pekelné, z nížto vysvobodění není žádného, propadl. S hrůzou patří tam oko cestovatele. Tak zní teda ona pověšť, která se vykládá o propasti na vysokém vrchu nade Bečvou se nalezající. Dá se domýšleti, že se tu jedenkrát, tak jako se i podnes častěji stává, zem roztrhla, a že prostý lid, takové přírodní události neznaje, to co nepochopitelného se mu zdálo, nadpřirozenými příčinami si vykládal.“

19. J. K. Rippa: Das Gevatterloch bei Weisskirchen in Mähren. (Der Sammler. Ein Unterhaltungsblatt für alle Stände. Wien 1845. Nr. 167. str. 665, 666 Gevatterloch (Propast) téměř 40 sáhů hluboká. Popis cesty ku propasti i propasti samé. Zelenavé jezero na dně přirovnává k jezeru avernskému, jež Virgil opěvá. 170 schodů vede dolů, upravití je dal Karel hrabě Chotek. Voda na dně má prý stejné niveau s hladinou Bečvy, není však s ní ve spojení, jak se dříve domnívali. K této domněnce zavdaly příčinu četné dutiny a rozsedy na straně západní. Také se vypravuje, že voda dna nemá, což však dosud vyšetřeno není. — Na jižním svahu roste hojně žlutý náprstník *Digitalis lutea* a křoviny. Dvě lípy zdola do výše pní. Popis údolí Bečvy. Jméno „Gevatterloch“ je zcela nevhodné, lépe označuje tento div přírody moravské slovo „propast“.

20. Moravia. 1846, č. 151. Das Gevatterloch bei Weisskirchen Autor podepsán značkou E. U. Popis lokality. . . . „findet man einen kraterähnlichen Felsenschlund — ähnlich der Macocha bei Sloup, nur in verjüngtem Massstabe“. Název propasti je vhodný. Jak vzniklo pojmenování „Gevatterloch“, vypravuje pověšť: Humoristickým způsobem líčí, jak vážený měšťan hranický šel na křtiny do blízké obce Ústí. Bylo to právě v zimě a všechno zavato sněhem. Na cestě zbloudil a spadl do propasti, kdež zůstal bez vědomí ležeti. Když přišel k sobě, marně se pokoušel dostat se ven. Tu slyší zdaleka rolničky a dusot koní a proto volá o pomoc, která se také dostaví. Náhodou je to právě otec dítěte, který jede kmocháčkovi naproti. Pomocí čeledína podařilo se kmotříčka šťastně z propasti ven dostat.

Nyní vedou schody dolů, nad jezírkem — hloubky prý nezměrné — vypíná se mohutný dub.

Autor našel, navštíviv o minulých prázdninách propast, přístupný svah hojně netykavkou (dem balsaminenähnlichen *Impatiens noli me tangere*) porostlý.

21. Otto Freih. von Hingenu. Übersicht der geologischen Verhältnisse von Mähren und österreichisch Schlesien. Wien 1852.

Str. 62 pod čarou: „Der Kalkzug von Weisskirchen erstreckt sich zwischen Nordost und Südwest von Kunzendorf bis Austy, und in der Breite von Weisskirchen bis Zbraschau. Er bildet den bekannten Erdfall Propast (das Gevatterloch) und findet sich ausführlich beschrieben von Heinrich in Wolny's Topographie Band XXIII. S. L.; von Hörnes in den Sitzungsberichten der k. k. Akademie der Wissenschaften Februarheft 1850. S. 8. und von Heinrich in Karsten's Archiv Bd. XVIII.“

22. A. E. Vogel: Wanderung durch das Teplitzer Thal nächst Weisskirchen in Mähren. Österreichisches Botanisches Wochenblatt. III.

Jahrgang, Wien 1853. str. 147 a násled. Popis údolí teplického — nálezy botanické. Str. 155. Popis propasti. Str. 156. Spisovatel sám měřil hloubku propasti z onoho místa, kde navštěvovatelé házejí kameny dolů, až ku hladině vodní. Naměřil 33 sáhů a $4\frac{1}{2}$ stop. Délka otvoru — dle měření jiných — je 387, šířka 120 stop. „Die Wände der Propast, von denen drei senkrecht herabgehen, während die vierte schräg hinabläuft und die Stiegen enthält, sind Übergangskalkfelsen, welche unten in Kalkschiefer übergehen. Allenthalben sieht man in den Wänden Höhlungen und Grotten, von denen die Einsiedlergrotte auf der zweiten Stiegenetage die bedeutendste ist.“

Das Wasser in dieser „Propast“ hat einen säuerlichen Geschmack, ist krystallhell und soll mit dem Wasser der Bečwa in Communication stehen.

Der Wasserspiegel des Gevatterloch-Wassers ist mit allen drei deutschen Arten *Lemna* L., namentlich mit *L. gibba* L. bedeckt; der Abgang, wo die Stiegen herabgehen, ist meist mit *Circaea lutetiana* besät.

Následuje zmínka o skalisku zvaném „Čertova kazatelnice“ (Teufelskanzel). Uvedeny pak zajímavé zde se vyskytující rostliny. Končí popisem lázni teplických a údolí Bečvy.

23. A. Vogel: Flora von Weisskirchen in Mähren (österreichisches botanisches Wochenblatt VI. Jahrgang Wien 1856. str. 211. a následující.

Str. 252. *Symphytum tuberosum* Jacq. Am Fusse des Gevatterloches.

Str. 284. *Circaea lutetiana* L. Im Gevatterloche.

24. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt 8. Band 1857.

Str. 763. „Mineralwasser vom Bade Teplitz bei Weisskirchen in Mähren. Diese Wässer stammen von einem sehr angenehm schmeckenden Säuerling, der in zahlreichen Quellen, theils im Bette des Beczwa Flusses, theils an dessen linkem Ufer, mit einer Temperatur von 17 Grad Réaum., längs einer Spalte im devonischen Kalk, die senkrecht auf das Streichen der Schichten gegen N-W fortläuft, hervorbricht“.

25. Dr. A. D. Schmidl: Das Kaiserthum Österreich. Fortgesetzt von prof. W. F. Warhanek. Wien 1857.

Str. 314. „Erdfälle hat Mähren zwei grossartige und interessante, nämlich die Macocha . . . und 2. den Propast (oder das Gevatterloch) bei Weisskirchen, 240' tief, mit einem Wasserspiegel auf der Sohle“.

26. Carl Kořistka: Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien in ihren geographischen Verhältnissen etc. Wien und Olmütz 1860.

Str. 55. „Ein zweiter kurzer, flacher Rücken, welcher vom Hranický-kopec nach Südwest zieht, wird beim Bade Teplíc von der Bečva durchbrochen, und bildet hier einen durch Auswaschung des Kalksteines entstandenen Erdfall, das „Gevatterloch“ oder „Propast“ genannt, von 220 Fuss Tiefe, mit einem Teiche am Grunde, dessen Seehöhe zu 762' (W.)*) angegeben wird.“

Str. 135. „Die Kalke von Weisskirchen liegen südlich von dem genannten Orte, wo sie einen kurzen, flachen Bergrücken bilden, wel-

*) W značí geologa H. Wolfa, který měření provedl.

cher beim Bade Teplic von der Bečva in seiner ganzen Mächtigkeit von 250 bis 300 Fuss durchbrochen ist. Parallel zu diesem Durchbruche findet sich eine zweite Spalte in den Kalkfelsen, welche durch die Gewässer zu einer geräumigen Höhlung von ovaler Form ausgewaschen ist, und von den Slaven „Propast“ d. h. Abgrund, von den Deutschen aber das „Gevatterloch“ genannt wird. Der Kalk ist hier ebenfalls vorherrschend dunkelgrau bis schwarz, mit vielen Kalkspathadern durchzogen, und bildet meist sehr regelmässige Schichten von, 3 Zoll bis 4 Fuss Mächtigkeit.

Zwischen den einzelnen Schichten treten thonige Kalkmergel auf. Die unmittelbar dem Kalke aufliegenden Schichten bestehen aus einem sehr porösen Quarz-Konglomerate, welches sich oft in grossen kubischen Blöcken absondert. Nach oben wird das Konglomerat feinkörniger, bis es in einen fast dichten Sandstein übergeht, der mit einzelnen Lagern von Schiefer wechselt. Von Petrefakten wurden bisher nur Bruchstücke von Enkrinitenstielen gefunden.“ Str. 482. Krátká zmínka o Teplicích a Propasti.

27. Malerisch-historische Skizzen aus Mähren und Schlesien. Als begleitender Text zu dem Album von Mähren und Schlesien herausgegeben von Eduard Hölzel. 2. Section. V článku Weisskirchen von Georg Ritter von Ohm-Januschowsky. Olmütz 1860.

„Str. 6. a 7. „Auf dem linken Uferhange sprudelt eine schwefelhaltige Mineralquelle warm aus dem Schoosse der Erde und speist das Bad Teplitz, welches seit 250 Jahren im Gebrauche steht. Diese Quelle scheint mit dem Sauerling in Verbindung zu stehen, welcher am jenseitigen Uferberge aus der Tiefe des Erdalles, genannt das Gevatterloch oder Propast (Abgrund) hervorbricht. Derselbe bildet einen schauerlichen Schlund in dem Busen des zerklüfteten Jurakalkegebirges, das häufig den Anblick malerisch grotesker Formen gewährt . . .

Zmínka o čertově kazatelnicí, zříceninách hradu Svrčova, soše sv. Jana.

Ze vzácnějších rostlin v okolí propasti rostoucích jmenuje: „Alpenrose, der gelbe Fingerhut, der Türkenbund, die Haselwurz“.

Hloubka 40 sáhů, dolů vedou schody. Voda rybníku rozprostírá se v několik postranních dutin a chodeb, které z propasti do nitra horstva odbočují. Na straně severní z vody neustále bubliny plynu unikají. Jméno „Gevatterloch“ odvozuje pověst od kmotříčků, kteří podnapilí ze křtin se vracejíce, zbloudili a v noční temnotě do propasti spadli.

28. V. Brandl: Kniha pro každého Moravana. V Brně 1863. Str. 321. V odstavci: Lipník.

„Na blízku Lipníka jest „Propast“ (něm. Gevatterloch), na jejímžto dně malé jezírko s kyselou vodou se nachází.“

V druhém rozmoženém vydání této knihy z r. 1892. Na str. 392. V odstavci „Hranice“.

„Půl hodiny k východu od H. jest lázeň Teplice, která má teplou železitou kyselku, známou již v 16. století. Bečva tam prolomila výběžek karpatských hor a tvoří utěšenou krajinu, která oplývá kyslíkem. Léčivé prameny i v řece se prýští a štěrby vypaňují kyselinu uhličitou.

Na protějším vrchu jest uprostřed podivného skupení skal známá 69.520 m. hluboká „Propast“, na jejížto dně jest rybníček. Asi půl druhé hodiny severozápadně na strmé skále jsou pozůstatky hradu Svrčova, který již r. 1548 pust byl.“

29. J. Nave: Die Algen Mährens und Schlesiens (Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn II. Band 1863) v odstavci X. Characeae str. 57.

Č. 452. Nitella flexilis Ag. Nach Schlosser im Gevatterloche bei Weisskirchen.

Č. 457. Chara fragilis Desv. Nach Schlosser bei Teplitz nächst Weisskirchen in der Bečva, auch im Gevatterloch.

V témže svazku obsažena práce:

30. „Die bisher bekannten österreichischen Armleuchtergewächse etc. von Dr. Hermann Freiherr von Leonhardi. V dodatku str. 212 cituje dle Schlossera Nitella flexilis Desv. Str. 218. Chara fragilis Desv.

31. Fr. Vaněk: Stručná Vlastivěda Moravy a Slezska. V Olomúci 1863.

Str. 41. V odstavci „Hranice“.

„Čtvrt hodiny od města nachází se lázeň Teplice a v blízké skále jest „propast“ (něm. „Gevatterloch“) na způsob „Macochy“, však ale nehluboká, na jejímž dně prýští kyselka.“

Týž spis vyšel r. 1873 německy. O propasti obsahuje stejnou zmínku.

32. Carl Kořistka: Hypsometrie von Mähren und österr. Schlesien. Brünn 1863.

Str. 48. 25. Bezirk Weisskirchen (Hranice).

An der Brücke bei dem Bad Teplic, Wiener Klafter Wiener Fussse
S. S. O. v. Weisskirch Wf.) . 127-54 765

Teich am Grunde des Gevatterloches,
S. S. O. v. Weisskirch Wf. . 127-98 768

Gevatterloch an der Waldkuppe, süd-
östlich v. Weisskirch. Wf. . 163-32 980

33. Karl Umlauf: Der Bezirk Weisskirchen in Mähren. Teschen 1864.

Str. 11. „Zwischen Czernotin und Teplitz hat die Beczwa die ganze Mächtigkeit desselben (i. e. Devonkalkes), zwischen 40—50 Klaftern, in ihrem Durchbruche aufgeschlossen. Sein Verflachen ist hier bis 40 Grad, parallel mit dem Verflachen sind die Schichten an mehreren Stellen gebrochen und bilden Spalten, wie eine derselben das Flussbett der Beczwa selbst ist; eine andere Spalte findet sich am Propast und ist unter dem Namen „Gevatterloch“ allgemein bekannt. Dieser bildet gegen oben ein längliches Oval; es hat eine Länge von ungefähr 100 Klaftern und seine grösste Breite mag etwa 40 Klaftern betragen; seine Tiefe, von dem höchsten Punkte gerechnet, mag wohl der Tiefe des Bettes der Beczwa an diesem Punkte entsprechen, da das im Grunde des Gevatterloches befindliche Wasser mit dem Steigen und Fallen der Beczwa zu- und abnimmt. Dies würde für die Tiefe des Gevatterloches 35,8 Klafter geben. Innerhalb des Gevatterloches zeigt dasselbe auf der einen Seite eine Neigung von etwa 45 Grad, welche der Verflachungsrichtung

*) Wf. značí: Heinrich Wolf's Höhenmessungen.

der Schichten entspricht. Die anderen Seiten sind grösstentheils senkrechte Wände.“

Str. 13. Ve stati: „Höhenverhältnisse.“

Höhenleiter nach Wiener Fuss:

An der Brücke bei dem Bade Teplitz 765

Teich am Grunde des Gevatterloches 768

Gevatterloch an der Waldkuppe 980.

Spisek obsahuje některá zajímavá data teplického údolí se týkající.

34 Scholz Libor. Památky města Hranic ku stoleté slavnosti posvěcení farního chrámu Páně 24. června 1764. V Hranicích 1864.

Str. 14. „Ačkoliv zde tato pověst obíhá, že sv. Gunther zde poustevnický život vedl, ač u propasti se jedno místo poustevna nazývá, předce to jen pouhá bude pověst“.

Str. 80. Vápencové karpatské pohoří v mohutnosti 250—300 stop protrhla zde Bečva.

„V propasti je vápenec tmavošedý až černavý, bílo pruhovaný, a tvoří zde jakož i v celé skále pravidelné vrstvy od 3 palců až 4 stop tloušťky, mezi nimiž vápenitá slinovina se nachází. Při lámání přišli již často na zlomky enkrinitů částečně zkamenělých“.

Str. 96. „Hned za hřbitovem“) byla přirozená jeskyň co obydlí od r. 1686 až 1707 zde žijícího poustevníka, jenž prý slul Havel, a po jehožto smrti poušťka tato zašla“.

Ve stati „Teplické lázně“ str. 116 a následující popisuje složení vody, lázně, zřídla v Bečvě, zmiňuje se o jeskyni podobné oné grotta del cane.

Str. 118, 119, článek: Propast.

Ve vápenité skále vodou vyhlodaná prohlubeň neb náhlým převratem přírodním povstalá 220 stop hluboká rozpuklina. Schody dolů vedoucí jsou nyní již uhnílé a zábradlí se ztratilo. Na dně propasti voda je v jakémsi spojení s Bečvou, zároveň s ní stoupající a padající. Voda je 762 stop nad hladinou mořskou — barvy zelenavé. Při bedlivém pozorování viděti bubliny z vody vystupující; plyn takto unikající „nemile a jako sirkový neb uhlíkový páchne“.

Následuje: Popis zřícenin hradů: Švrčov, Teplice, Hrádek, Drahotuš, Helfenštýn, Hrad nad Lhotkou, Hrad nad Podhořím, hrad nad kamenným mlýnem.

35. Thaddaeus Millian: Die neuen Felsengrotten bei Weisskirchen, ein Stück der Unterwelt. (Notizenblatt der hist. stat. Section der k. k. m. schl. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- u. Landeskunde 1870 N. 9. Str. 66, 67.) Obsahuje zprávu o objevení jeskyní černotínských a jich popis.

Výtah uveřejněn byl v časopise muzejního spolku olomouckého.

36. Dr. Georg Hadinger: Curort Mährisch-Teplitz bei Weisskirchen. Olmütz 1873. Výtah z díla Tomáše Jordána z Klausenburku: „De aquis medicatis Moraviae“.

Stať o propasti zdá se býti čerpána z Kořistkova díla „Die Markgrafschaft Mähren“. (Str. 10—11.) O vodě v propasti praví: „Dieser Tümpel zeigt deutlich Ebbe und Fluth, steigt auch beim Anschwellen

*) Hřbitov u kostela narození bl. Panny Marie půl hodiny k východu od města vzdálený.

der Bečva nur ein Merkliches, was der Vermuthung Raum gibt, als würde er in einer bestimmten Communication mit dem genannten Flusse stehen; der Wasserspiegel desselben ist mit einer dichten Schichte der sogenannten Wasserlinsen bedeckt und nur zeitweise bemerkt man ein Aufsteigen von kleinen Gasblasen, sonst aber keine Spur von einem weitem pflanzlichen oder thierischen Leben.“

Hloubku vody dle jedněch nelze změřiti, jiní prý ji přesně změřili.

Str. 12. Zmínka o místech na t. zv. Smetankawiese, která jeví velkou teplotu, tak že zde ani stromy ani tráva neroste. — Tamtéž o kyselině uhlíčitě z Bečvy vystupující — vysvětlení tohoto úkazu.

37. Richard Trampler: Heimatkunde der Markgrafschaft Mähren. Wien 1877.

Str. 17. a 89. Gevatterloch (slavisch Propast), hloubka 70 m., na dně rybník.

Str. 111. Pověst o propasti: Na místě nynější propasti stál za pradávných dob hrad, jehož posledním majitelem byl loupežný rytíř Rolf. Kdysi vracel se z loupežné výpravy domů a na cestě zapadl stále hloub a hloub do močálu, jehož zde dříve nebylo. Dosud divoký lovec Rolf přes kopec jezdí hledaje svůj zámek; v noci štedrovečerní slyší prý osamělý poutník zvuky zvonku zámecké kaple z propasti zaznívati.

38. Bartoloměj Vrána. Okres hranický. Sbirka místních zeměděpisův s mapkou pro školu a dům. V Hranicích 1877.

Str. 11. Propast naproti Teplicím ve vápnité skále vyhlodaná prohlubeň. Hloubka 70 metrů. Přítok a odtok vody nelze pozorovati. Barva její zelenavá a vycházející vzduch čili plyn nemile a jako sirkový páchne. Při této propasti prý sv. Gunter poustevnický život vedl.

(Dokončení.)

O některých předhistorických hradištích na Moravě.

Napsal Jan Knies.

I.

Předhistorické hradiště mohelské.

Trať „na Hradiskách“ u Mohelna (okr. Třebíč) položena jest jednu hodinu na sever od městečka do trojúhelníka, který vytváří řeka Oslava se svými dvěma přítoky pravého břehu „Skřipinkou“ A a potokem od Kladerub přicházejícím B.

Povrch hradiska v ochozi 435 m velkého jest proměněn v pole, straně osázeny lesem. Témě na všechny strany srázné jest ploché, jen asi ku prostředku málo vyvýšené. Okolní horské hřbety jsou vesměs vyšší, přece však plocha, na níž pravěká osada se rozkládala, určité nad okolí vystupuje a hlubokému údolí Oslavy vévodí.

K jihu při C (Viz vyobrazení) souvisí hradisko 8 m úzkým pruhem země s planinou. Něco dále odtud 30 m přetrženo jest toto spojení hlubokým příkopem, který se západní strany více jako do polovice přepážky zasahuje, avšak úplně nepřetíná; podobný neúplný příkop nalézá se od prvního 10 m vzdálen jižněji se strany opačné, takže oba příkopy neoddělují úplně plochu od okolí, ponechávajíce úzkou nasypanou pěšinku, která na obě strany příkře ohraničena snadno mohla

spodek nádoby poněkud a nabývá největšího vypnutí u samého krku, který je jen nepatrný a z něhož ostrou hranou oddělený okraj z přímá vystupuje a je z šikma do nádoby sříznutý nebo žlábkovitě vyříznutý. Jiný druh těchto nádob jest ten, že mezi krkem a okrajem není tak ostré nebo vůbec žádné hrany. Našly se také okrajové střepiny, na nichž plochý okraj je vyhrnut nebo ke krku přehnut (tab. VII., 14.). Až na tento druh nádob všechny ostatní, i nádoby tuhé byly ozdobeny.

Po ozdobení nádoby volena plocha okrajová, největší rozpnutí spodku, na některých nádobách i krk, ano i celý spodek nádoby. Okrajová plocha ozdobena obvodovými rýhami, jednoduchou až mnohonásobnou vlnicí (Tab. VII. 13, 15.), omezenou nebo neomezenou rýhami obvodovými, nebo píchaným ornamentem. Ozdobou krku je t. zv. jedlová větev nebo ornament rozmarinový. Na spodku střídají se obvodové rýhy s vlnicemi jednoduchými až mnohonásobnými a jedlovými větvemi. Dna mají znaky, ale málo znatelné. Kromě střepin z obyčejných nádob vykopány i silné, vlnovkou zdobené střepiny z hlíny silně tuhou promíchané, z kelímků a z nádob se žlutým nátěrem. Střepiny s uchem nevykopány.

Na prvním místě, několik kroků jižně od prozkoumaného již sedliště, kde bylo na zkoušku kopáno, kromě uvedených střepin vykopány bronzové eliptické kroužky t. zv. obuší, pěkně patinované, s jedním koncem roztepaným a esovitě zahnutým. Kroužky tab. VII. 2 a 4 mají v průměru 8 cm a jsou snad největšími potud známými obušími; ostatní jsou menší. Některé jsou z dvojitého drátu a záušnice tab. VII. 3 je bronzová a postříbřena.

Kromě obuší vykopáno z bronzu: klíček (5), dvě šidélka (8, 9) a část nějaké ozdoby (10); ze železa dutý, podlouhlý kuželík (12); z kosti hřeben (7) 10 cm dlouhý, jenž se skládá z několika bronzovými nýty spojených částí, z nichž prostřední na obou stranách zdobí postava muže a ženy, pak část kostěné rukojeti (11). Ve hloubce asi dvou m vykopán silný jelení paroh.

Na druhém místě, které je od místa napřed prozkoumaného několik kroků na jihozápad, půda na povrchu byla tmavá a přepálenými kostmi silně promíchaná. Ve hloubce asi 50 cm uhozeno na vrstvu asi 15 cm silnou, popelnatou, zuhelnatělými kostmi a parohy silně promíchanou, která zabírala prostranství asi 2·5 m² a měla za podklad pískovcové plotny žárům začervenalé a rozpukané; odtud šla kulturní vrstva až 1·5 m hluboko. Vrstva tato proložena byla vrstvami čistého popela. Vyzdviženo z ní mnoho střepin z nádob nahoře popsaných, kostí z domácích zvířat, jmenovitě prasete a kuru, železný typický nůž, železná šidla, hřebíky, kusy železné strusky a stříbrný solidus rázu řezenského, který činí zřejmo, že vrstva tato původem svým ukazuje ku stol. XIII.

Třetí místo, kde na zkoušku bylo kopáno, poskytlo střepiny z nádob téhož rázu; ze železných předmětů nejzajímavější je čtyřboká šipka s násadou k zapuštění do dřeva.

Tím končíme zprávy o dosavadním archaeologickém výzkumu v okolí Uh. Brodu.

Propast hranická.

Sestavil Dr. Mauric Remoš.

(Dokončení.)

39. Weisskirchner Wochenblatt č. 23., 3. ročník, 10. června 1877. „Neuer Erdfall.“ Na cestě od sv. Jana ku Švrčovu propadla se prý země v rozsahu asi 30 čtverečních sáhů. Pisatel slibuje, že se o pravdivosti této zprávy sám přesvědčí a pak čtenářům bližší podrobnosti oznámí. V dalších číslech však jsem ničeho již nenašel.

40. Číslo 24. téhož ročníku obsahuje článek: „Aus Weisskirchens Vergangenheit. Zusammenstellung der ältesten Denkwürdigkeiten der Stadt Weisskirchen, vom städt. Kassier Mathias Růžicka.“ Hned z počátku líčí dle Tomáše Jordána, jak pan Kropáč z Nevědomí hledal vznik teplických pramenů (viz nahoře). Dále praví o Galašovi, že dle jeho mínění jedovatý plyn, který z rokle u lázeňské budovy uniká, není nic jiného než Aer fixus a má stejné vlastnosti jako jedovatý plyn italské Grotta del Cana, který všechny živočichy usmrcuje. — Hostinskému v Teplicích usmrcena také drůbež, která k rokli přišla. Proto k jeho prosbě byla rokle později úplně zasypána. Galaš sám našel blízko ní častěji kostry ptáků a veverek. O původu těchto plynů praví (Galaš): „Diese der Erde ausströmenden Gase entstehen in Folge des grossen Sauerstoffgehaltes unseres Teplitzer Wassers, und ich werde später über die Beschaffenheit des Teplitzer Wassers und Bades ausführlicheren Bericht erstatten.“ Dle Růžicky nelze v Galašových spisech nic dalšího o Teplicích najíti.

41. Weisskirchner Wochenblatt č. 51., ročník 3., 1877, obsahuje ukončení statě „Aus Weisskirchens Vergangenheit“ od M. Růžicky a sice pověstí o propasti.

V době kdy na Moravě vládlo pěstní právo, žil v nynějším lese Hurce v nedobytném hradě loupežný rytíř Micho Švrčovský, postrach celého okolí, zlosyn, jemuž nebylo nic svato. Vraceje se jednou domů, potkal na cestě ďábla v podobě mnicha na housle hrajícího. Vzal jej s sebou na hrad a učinil zámeckým kaplanem. Na hradě vedl prostopášný život, jehož zvláště horlivě se účastnil onen mnich Jokus nebo Lupus zvaný a dobrý přítel Švrčovského loupežník Puchart.

Touž dobou žil na maiém zámku blízce vsi Ústí letitý již rytíř Bedřich z Hrádku. Byl vdovec a nemaje z prvního manželství dítě, pojal za ženu svoji schovanku Kunhutu, kterou chudou a opuštěnou byl kdysi k sobě vzal a vychovával. Kunhuta byla krásná, avšak lehkomyslná a podlé povahy i přála svému dobrodinci smrt.

Při hostině, kterou na počest svatby své dcery pořádal rytíř Brannický, seznámila se Kunhuta se Švrčovským, jenž k ní láskou zahořel. Z tohoto hříšného poměru pošlo dítě, které Bedřichovi z Hrádku nic netušícímu velké radosti způsobilo. Švrčovský požádal, aby byl kmotrem dítěti. Při hostině za příčinou křtu odbyvané vzplanula ještě více láska mezi Kunhutou a Švrčovským a jelikož jim starý rytíř Bedřich v cestě stál, pojal strašnou myšlenku jej ze světa sprovoditi. Na lovu brzy potom Švrčovským pořádaném najatí lupiči Bedřicha zavraždili a mrtvolu do temné rozsedliny skalní, která se otvírala na místě nynější propasti, uvrhli. —

Vracejice se domů spatřili na skalním výčnělku kazatelně podobném státi onoho mnicha, an vytýkal Švrčovskému cizoložství a vraždy spáchané a líčil muka pekelná, která za své zločiny bude kdysi snášeti. Společnost zprvu řečí jeho postrašená, uchýlí se do hradu, kdež veselou hostinou snaží se výčitky svědomí upokojiti. Při této příležitosti oznamuje Švrčovský společnosti, že chce vdovu Kunhutu pojeti za ženu a zámecký kaplan Lupus že je oddá.

Ku hostině svatební sezvání okolní loupežní rytíři. Bylo jich počtem 7. V den svatby jel Švrčovský v nejkrásnějším svém vozu pro nastávající choť na Hrádek. Kunhuta tušíc nějaké neštěstí nechce z počátku jeti, až konečně poslechne Švrčovského, oba i s dítětem vsednou do vozu a jedou. Na místě, kde Bedřich rytíř byl zavražděn, počali se koně vzpínati a před nimi najednou objevil se kaplan Lupus volaje: „Zastavte a slyšte, že jsem vyslán, abych vás na tomto místě, kde oběti nesčetných zločinů do hlubiny uvrženy, za živa do pekla sprovodil.“ Sotva domluvil, změnil podobu mnicha v tvářnost ďábla. Země se třásla, blesk a hromobití následovaly a konečně otevřela se země a všichni i s koňmi a vozem propadli se do propasti, která sluje dosud „Gevatterloch.“ Jen kočí poznáv ďábla ve strachu s vozu skočil a se zachránil. V témž okamžiku, kdy se do propasti propadli, zničeno i loupežné hnízdo Švrčovského i s obyvateli bleskem a hromem.

Certova kazatelna byla r. 1833. při stavbě silnice zničena . . . „in einer Höhle derselben wurde ein vollständiges Mammuthskelett vorgefunden, leider von den unwissenden Tagelöhnern zum grössten Theile zerstört. — Die wenigst beschädigten Theile dieses Skeletts wurden in das Museum nach Brünn gesandt.“

42. Dr. Leo Smolle: Die Markgrafschaft Mähren. VII. svazek díla: Die Länder Österreich-Ungarns in Wort und Bild. Herausgegeben von Dr. Friedrich Umlauf. Wien 1881. Str. 118. „Erdfall, das sog. Gevatterloch (böhm. Propast).“ Hloubka as 70 m. Na dně voda, která jest ve spojení s Bečvou. „Die Alpenrose, der Türkenbund, der gelbe Fingerhut, die Haselwurz und manch andere seltene Pflanze wächst nahe dem Rande des Gevatterloches.“ Popis propasti — jako níže v dílku Mikuschově.

Pověsti: 1. Kmotříčci vracející se opojeni ze křtin v temné noci zbloudí a do propasti spadnou.

2. Pověst o Rolfovi jako u Mikusche.

43. K. Filipovský: Vlastivěda markrabství moravského. Brno 1883.

Str. 13. „Hranický hřbet u Hranic s Propastí“ (70 m hlubokou) po pravém břehu Bečvy.

Str. 43. „Teplíce u Hranic (naproti Propasti po levém břehu Bečvy).“

Str. 101 „ . . . lázně Teplice a naproti nim na pravém břehu řeky „Propast“, na jejíž dně nachází se jezírko s kyselou vodou. Tato „Propast“ jest něžný obrázek hrůzného Macochy.“

44. Jos. Uličný: Beitrag zur Kenntniss der Molluskenfauna von Mähren. (Verhandlungen des naturforschenden Vereines Brünn 1884 Bd. XXIII.) Str. 161. *Helix arbustorum* L. var. *Jetschini* Kob. „Bei Teplitz nächst Mähr. Weisskirchen im sogenannten Gevatterloch (Devonkalk).“ „Das Gevatterloch (Propast) ist ein Abgrund von beiläufig 80 m. Tiefe, oben in einer Richtung etwa ebenso weit, in den anderen

um die Hälfte enger. Die Wände sind an drei Stellen vertical oder selbst überhängend. Nur an einer (der östlichen) Seite kann man bei trockenem Wetter an einem serpentinarig sich windenden Fusssteige mit Mühe bis hinunter steigen. Dieseschiefe, aber doch sehr schroffe Seite ist oben mit Brennesseln, weiter unten mit *Impatiens noli tangere* dicht bewachsen. Unter und auf diesen Pflanzen lebt nun die Varietät von *H. arbustorum* und geht mit der letztgenannten Pflanzenart bis an den Boden, wohin sie wohl mit Wasser bei Gussregen hinabgespült wird. Man findet sie zahlreich in allen Altersstufen. Da diese Form hier ausschliesslich vorkommt, so könnte sie einen Beweis liefern, wie ungewöhnliche physikalische Eigenschaften des Standortes auch ungewöhnliche Thierformen hervorzurufen im Stande seien.“

Str. 166. *Clausilia turgida* Zgl. var. *elongata* Rossm. „Bei Teplitz nächst Mähr. Weisskirchen sehr häufig im oben beschriebenen Gevatterloche, an welchem interessanten Orte ich ausser der früher berührten *Helix arbustorum* var. *Jetschini* noch *H. personata*, unidentata, *Buliminus montanus*, *Clausilia biplicata*, *Acme polita* etc. gefunden habe, ohne jedoch an ihnen irgend eine Abweichung beobachten zu können. Da drängt sich denn doch die Frage auf, warum dieselben physikalischen Eigenthümlichkeiten des Standortes zwar auf eine Species, nicht aber auch auf andere in irgend einer Weise abändernden Einfluss ausüben?“

45. M. Václavek: Markrabství Moravské. Část II. 1855 Praha. (Vyšla v nové knihovně pro mládež, řada II.)

Str. 96. Propast asi 70 metrů hluboká s kyselkou na dně. Voda ta spojena je podzemními průduchy s vodou Bečvinou, tak že hladina propasti je stejné výše s hladinou řeky Bečvy. Do propasti možno sestoupiti po schodech ve skále vytesaných. „Propast hranická činí na nás týž dojem jako Macocha v drahanské vysočině.“ Pověsti dvě vyňaty asi ze spisu Smolle'ova nahoře uvedeného.

46. Heinrich Sonneck: Landschaftliche Schilderung Mährens. (Die österreich. ung. Monarchie in Wort und Bild, Wien 1897. Mähren und Schlesien. Str. 40, 42 . . . „gegenüber (Teplitz) auf einer kalkigen Höhe der anderen Flussseite das sogenannte Gevatterloch, ein Erdfall (propast) von etwa 70 meter Tiefe. Am Grunde desselben erblickt man einen Wassertümpel, dessen Spiegel mit dem der Bečva steigt und fällt.“ —

47. Ottův Slovník naučný XI. díl, 1897. Str. 756. v článku Hranice: Propast 70 m hluboká na dně s kyselkou, souvisící s Bečvou. Sestoupiti možno dolů po schodech. (Patrně vyňato z Václavkova uvedeného spisu, který zde citován.)

48. Vlastivěda moravská. Díl I. V Brně 1897. Geologické poměry. Napsal professor Josef Klvaňa. St. 49 . . . „u Teplic na pravém břehu Bečvy jest v nich (t. j. vápencích devonských) a ovšem i v nadloženém kulmu prolomena známá „Propast“ přes 70 m. hluboká. V Bečvě u Teplic vychází z nich nejméně na sto místech kyselina uhličitá, která ovšem i v lázeňských pramenech levého břehu je hojna.“ V témž díle str. 203 ve článku: „Horopis. Piše Josef Hladík.“ „Propast je děsná rokle přes 70 m hluboká, jež ke dnu nálevkovitě se úžic je přístupna.“

Tamtéž str. 398. ve stati „Krajinný ráz Moravy. Popisuje professor Josef Klvaňa. . . „poblíže nich (t. j. lázníček teplických) nalézá se „Propašť“ (prohlubina přes 70 m hluboká, po Macoše na Moravě nej-památnější.)“

49. Dr. Mauric Remeš. Die Höhlen im Devonkalke von Černotín bei Mähr. Weisskirchen. (Verhandlungen der k. k. geolog. Reichsanstalt, Wien 1900 Nr. 4. u. 5.) Popis nové jeskyně černotínské s půdorysem. Poukázáno na patrnou souvislost vody v jeskyních s vodou v propasti a v Bečvě.

50. Dr. Mauric Remeš: Jeskyně v devonském vápenci černotín-ském u Hranic. (Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci roč. XVII. č. 68. str. 148.—153.). Popis černotínské jeskyně jako v předešlém spisu. Mimo to obsahuje zmínku o praehistorickém nálezu na blízku jeskyni učiněném. Připojena zpráva o fauně jeskyně.

* * *

Spisy, u nichž nenašel jsem zaznamenaný rok, kdy byly vydány, uvádím ku konci:

G. Mikusch: Wanderungen durch Mähren.

(A. Ch. Jessen's: Volks und Jugend-Bibliothek) (rok udán není). Str. 85. článek 18. Das Gevatterloch.

Das Gevatterloch oder böhm. Propašť (Abgrund) ein Erdfall, „ist durch allmähliges Auswaschen des Kalksteins entstanden“. Hloubka asi 70 m. Dostí pohodlně možno dolů sestoupiti. Na dně rybník, jehož minerální voda jest nákytlé chuti a následkem unikání plynů (Kohlen-saure Gase) neustále bubliny vypouští. Tento rybník spojen podzemními kanály s Bečvou; vody v něm přibývá a ubývá dle stavu vody v Bečvě. Popisuje pohled od hladiny rybníka na vyčnívající skalisko.

Pověst: Na místě propasti stál za dávných dob hrad, jehož posledním majitelem byl loupežný rytíř Rolf. Kdysi vracel se s bohatou kořistí z loupežné výpravy domů a na cestě k hradu se přibližuje zapadl do močálu, jehož zde dříve nebylo. Klna a rouhaje se Bohu i lidem, volá po purkrabím, však jeho hlasu nikdo neslyší. Stále hlouběji propadal se zámek i jeho obyvatelé. Od té doby bloudí co divý lovec zvláště za temných nocí v okolí hledaje svůj hrad. V noci štědro-večerní slyšení prý zvonek zámekské kaple z děsného jícnu zazníváti.

52. K. Buřková-Wanklová: Z Ječmínkovy říše. Moravské povídky a pověsti. (Vilémkova Knihovna „Malého čtenáře“. Rok není udán.)

Str. 144. O propasti u Hranic. Rolf, loupežný rytíř ve štědrý den vrací se domů. Znesvětil loupeží svatou noc. Tu ve hradě v opuštěné kapli rozhoupá se zvonek a Rolf s družinou propadá se do propasti. Posud za noci projíždí se na oří hledaje svůj hrad.

Str. 146. Hloubka 70 m. Po schodech možno dolů sestoupiti. Tmavá hladina vodní — neustále tvořící se bubliny svědčí o četných sirnatých součástkách vody. Alpská růže, žlutavý náprstník, brambořík a jiné vzácné květiny, které hlavně v alpských horách rostou, zde kvetou. Dle sdělení prof. Kadeřávka z Hranic roste tu jen jelení jazyk (Scolopendrium), ostatní nikoliv.

53. František Přikryl: Záhorská kronika č. 8. Pohádky a pověsti ze Záhří. (Rok udán není) Str. 316, 317. Propašť u Hranic.

„Na Hradištku protiv černotínské, vápence bývala za starodávna tvrť a v ní bydlel zámožný zeman z Ustí. Jeho poli říká se po dnes „Zemanina“. Avšak nade všecku zámožnost milejší byla mu jeho krásná manželka. Těšilo ho, že se všem líbila, kdo ji jen jednou uviděl; dělal jí pomyšlení, ale její krásná tvář skrývala špatnou duši. Na zámku Švrčově bydlel bohatý pán, byl svobodný a nadcházal si mladou zemanku. Z počátku jí jeho lichocením těšilo, po čase si toho už přála, až se stala muži svému nevěrnou. Zemana lichocením omámila, že ničeho nepoznal. Pán na Švrčově a zemanka si slíbili, že se spolu seberou, až zeman umře. Že se smrti jeho dočkat nemohli, smluvili se, zhladit ho ze světa.

Švrčovský pán byl na tvrzi častým hostem a umluvili se jednou v podzim se zemanem, že v Níhlově a okolních lesích budou honit. Na honě se držel pán vždy blízko zemana, až se octli spolu odloučení od ostatní společnosti v děbři. Tam ho pán probodl a zahrabal v listu. Po honě sháněli se po zemanu, ale marně. Nikdo ho už nespasil. Nyní se zemanka netajila svou hříšnou láskou, švrčovský pán stále byl u ní, až se spolu sebrali. Po svatbě uváděl pán svou ženu na Švrčov. Jeli na skvostném kočáru mostem přes Bečvu, kdež seděl žebrák a hrál na housle o almužnu: Pán zastavil vůz vzel hudebníka s sebou, aby jim činil na zámku veselí. Když přijeli nedaleko Švrčova na kopec, vyskočila z lesa náhle jakási obluda; koně lekem skočili stranou a kočár se převrhl. V té otevřela se země a pán se zemankou padali do hluboké propasti, jen pacholek se zachránil a slyšel za sebou hrozný chechtot. Ten žebrák byl Černý Kuba a vzel nevěrnici i s jejím galánem do pekla. Podnes tam straší zemanka a naříká k výstraze všem známým nevěrným. Švrčov i Hradištek zanikl, ostaly tam jen nepatrné náspy a valy. Jen propašť otevírá podnes svou černou tlamu jako stělesněný hřích.“

Laskavostí p. Bernh. Kmenty, účetního v Černotíně, dostalo se mi ještě dvou pověstí o propasti.

1. (Vypravoval p. Březina v Černotíně.)

Majitel bývalého hradu „Švrčova“ (nedaleko nynější propasti) byl bezdětek. Jednou prohlásil, že by hned čertu to dítě dal, kdyby ho jen měl. Tu objevil se u něho jakýsi pán a řekl, že slyšel, jak toužebně si přeje dítěte i nabídl se, že mu pomůže, pak-li se mu zapíše. Majitel hradu svolil a cizinec vytáhl kožu plnou již podpisů, tak že ji musil natáhnouti, aby měl místo pro podpis nový, načež se mu pán podepsal. Dítě se skutečně narodilo, ale když ke křtu do Hranic jeli, propadlo se dítě i s kmotry v těch místech, kde je nyní propašť. (Vedla totiž dříve cesta do Hranic těmito místy.) Na paměť této události říká se propasti německy „Gevatterloch“.

2. Dělník z Hranic vyprávěl:

Cestou, která z blízkého hradu do Hranic dříve vedla hustými lesy, jel kdysi povoz s nekrtěnátkem a kmotry. Když přijeli na místo nynější propasti, zvonilo se v hranickém kostele pozdvihování. Pobožný pacholek slezl z vozu, poklekl a bil se v prsa, přes to, že mu to bylo zakazováno. Kmotr uchopil bič a chtěl pacholka švihnouti, v tom však zahřmělo a celý povoz s koňmi, kmotry i nekrtěnátkem se propadl, jen pacholek, který ještě klečel u vozu, ne. Zem zůstala otevřena až do dnes.“

Pověsti s dějištěm v lesích a místech okolo propasti roztroušeno je mezi lidem více. —

Aby zjištěno bylo, kam voda na dně propasti se vlévá, učiněn prý pokus s divokými kachnami, které — opatřené červenými stuhami na krku — puštěny byvše na vodu propasti vypluly na Bečvě. Blížšího jsem se o věci té nemohl dopátrati.

P. B. Kment pokusil se změřiti hloubku propasti a vody pomocí motouzu se závažím. Naměřil až po vodu 68 m, vody 18 m. Celkem 86 m.

Číslo pro hloubku vody našel ve třech místech. Dominál se vždy býti se závažím až na dně. Měřeno bylo s okraje kolmé stěny.

Moravské brakteaty.

(XIII. století.)

Píše I. L. Červinka.

(Dokončení.)

IV. Nejčetněji byly zastoupeny pfenniky rázu vídeňských ražeb Otokarových⁸⁵⁾. Jsou to mince oboustranně ražené na silné střížky spíše čtverhranné než kulaté; ražena byla jistě každá strana zvlášť, poněvadž jeden kolek býval druhým přeražen. Průměr 16—18 m/m, váha 75—95 gr.

89. L.: V širokém ovalku lev zpřímá hledící na pravo. Kolem obv. místo opisu hvězdičky. Okraj hladký. Rub: V perl. kruhu heraldická orlice v pravo hledící. Kolem růžice. Luschin tab. III. č. 75. — Smolík č. 2. — Fiala 2454, tab. XXXV. čís. 13.

90. L.: V ovalku vzpřímený lev na levo s huňatým ohonem. R.: Noh na pravo s rozpjatými křídly. Kolem hvězdičky. Luschin t. III. č. 56. — Smolík č. 1. — Fiala č. 2455, tab. XXXV. č. 4.

91. L.: V obv. lev na l. a půl orlice spojení hlavou zpřímá hledící. R.: Lev na levo kráčející, nad ním rostlinný ornament. Místo opisu hvězdičky. Okraje zoubkované. Luschin č. 41. — Smolík č. 6. — Fiala 2456, tab. XXXV. č. 15.

92. L.: V ostnitěm kruhu obličej zpřímá R.: Noh jako na čís. 91. Fiala č. 2457.

93. L.: V ovalku nad obloučkem vztýčená žerď s nástavkem. R.: V kruhu noh na levo, kolem hvězdičky. F. 2458.

94. L.: V ovalku leží okřídlený lev kor. na l., hlavu zpřímá. R.: Trůnící postava v řasnatém rouše, v každé ruce žerď, po stranách čtyry kuličky. Kolem hvězdičky. F. 2459.

95. L.: V ovalku okřídlený lev na levo s lidskou hlavou zpřímá. R.: V obv. heraldická orlice v levo hledící, u krku po tečce. Při okraji tečky. Fiala 2460, tab. XXXV. č. 14. — Smolík č. 3.

⁸⁵⁾ Dr. A. Luschin v Ebengreuth. Die Wiener Pfennige zu Zeiten König-Otokars. (Numism. Zeitschr. Vídeň, XVI. sv.)

MORAVSKÉ BRAKTEATY II.